

УДК 346.9

Ю. М. Павлюченко

ЗДІЙСНЕННЯ ФУНКЦІЙ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ЗАВДАННЯ ЮРИДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

У статті розкривається практичне значення функцій господарсько-правової відповідальності та обґрунтовується, що здійснення цих функцій має виступати завданням юридичного обслуговування у сфері господарювання. Проаналізовано наукові погляди на перелік та зміст функцій господарсько-правової відповідальності, проведено короткий аналіз положень Господарського кодексу України та практики його застосування. Обґрунтовано зв'язок функцій господарсько-правової відповідальності з охоронною функцією господарського права та загальними функціями юридичної відповідальності. Конкретизовано, що на сучасному етапі практичне значення мають штрафна (каральна), компенсаційно-відновлювальна, стимулююча та інформаційна функції господарсько-правової відповідальності, розкрито їх зміст. Сформульовано декілька тез щодо цих функцій господарсько-правової відповідальності, які важливо враховувати при здійсненні юридичного обслуговування суб'єктів господарювання.

Ключові слова: господарська діяльність, підприємництво, суб'єкт господарювання, господарський договір, захист прав та інтересів, господарсько-правова відповідальність, функції юридичної відповідальності, юридичне обслуговування.

DOI 10.34079/2226-3047-2022-12-23-24-80-90

Постановка проблеми. Господарська діяльність і підприємництво, зокрема, мають здійснюватися в режимі дотримання законності, не порушення прав і законних інтересів інших учасників господарських відносин. На практиці вирішенню цього завдання сприяє правильна організація юридичного обслуговування, яким будуть охоплюватися всі сфери діяльності та всі відносини суб'єкта господарювання, у тому числі й відносини щодо господарсько-правової відповідальності.

Практична цінність господарсько-правової відповідальності розкривається через виконувани нею функції. Слід визнати, що ринкові умови здійснення господарської діяльності, розвиток підприємництва істотно вплинули як на законодавче регулювання відносин щодо господарсько-правової відповідальності, так і на види функцій цієї відповідальності та їх змістовне наповнення. При цьому нечітке усвідомлення функцій господарсько-правової відповідальності суб'єктами юридичного обслуговування може призводити до недосягнення мети цієї відповідальності, до залишення без захисту порушених прав і законних інтересів, і, відповідно, до незадоволення суб'єктів господарювання.

Спеціальні положення щодо господарсько-правової відповідальності вперше консолідовано було закріплено у Господарському кодексі України (далі – ГКУ), який містить спеціальний розділ, присвячений відповідальності за правопорушення у сфері господарювання. Також положення щодо господарсько-правової відповідальності містяться у статтях інших глав ГКУ. Природньо, що у ГКУ не закріплено функції господарсько-правової відповідальності, проте положення цього Кодексу є основним джерелом для наукових досліджень цього питання.

Серед науковців питання господарсько-правової відповідальності активно досліджували О. А. Беляневич, А. Г. Бобкова, О. М. Вінник, О. А. Заярний, О. О. Кикоть, В. К. Мамутов, Г. В. Пронська, В. С. Щербина та багато інших. Разом з тим, попри значну розробку питань господарсько-правової відповідальності, однозначної думки щодо її функцій допоки не склалося. Щодо юридичного обслуговування, то у сучасній юридичній науці цьому питанню приділяється замало уваги. Проте, істотна зміна засад здійснення господарської діяльності, суб'єктного складу учасників господарських відносин, розвиток підприємництва, підсилення практичного значення господарсько-правової відповідальності для конкретних суб'єктів та сфери господарювання у цілому, роблять актуальними питання функцій господарсько-правової відповідальності, їх усвідомлення та забезпечення досягнення при здійсненні юридичного обслуговування суб'єктів господарювання.

Мета статті полягає у конкретизації функцій господарсько-правової відповідальності на сучасному етапі та формулюванні основних тез щодо юридичного обслуговування суб'єктів господарювання по забезпеченню виконання цих функцій.

У разі скоєння суб'єктами господарювання або іншими учасниками господарських відносин правопорушень, мають бути засоби впливу на порушників з метою захисту порушених прав та інтересів, відновлення господарського правопорядку. Таким засобом розглядають господарсько-правову відповідальність, покладаючи на неї певні функції.

Г. В. Пронська відзначила належність функцій господарсько-правової відповідальності до наукового рівня пізнання, зазначивши, що функції визначаються на основі аналізу чинного законодавства та практики його застосування (Пронська, 2013, с. 651). Не заперечуючи проти цього, варто наполягати й на важливості функцій цього виду юридичної відповідальності для практичної сфери господарювання, особливо для суб'єктів юридичного обслуговування.

Серед декількох визначень терміну «функція» в рамках цього дослідження доречно вести мову про його значення як ролі, яку виконує елемент соціальної системи, про його призначення (Бурячок та Гнатюк, 1979, с. 653). В подібному контексті О. М. Вінник визначила функції господарсько-правової відповідальності як напрями дії цього виду юридичної відповідальності, той господарський результат, який настає у результаті застосування відповідальності (Вінник, 2009, с. 387).

Аналіз різних джерел свідчить про відсутність єдиного сформованого підходу щодо переліку функцій господарсько-правової відповідальності. Як вбачається, початок формування наукових поглядів на функції господарсько-правової відповідальності лежить в радянському періоді історії України. Господарсько-правова відповідальність розглядалась по суті майновою відповідальністю, на яку покладалися такі функції як: 1) стимулююча, поряд із якою називалися попереджувальна, превентивна, виховна; 2) відновлювальна або ж функція відшкодування чи компенсації; 3) сигналізаційна або контрольна. На думку інших дослідників тієї епохи господарсько-правова відповідальність виконує стимулюючу, компенсаційну та виховну функції (Лаптев и Занковский, 2006, с. 879). В результаті відбулося подрібнення функцій господарсько-правової відповідальності і поява різних назв подібних функцій. Певне узагальнення наукових поглядів радянського періоду подано у підручнику господарського права під редакцією В. К. Мамутова. Зокрема, господарсько-правовій відповідальності притаманні: 1) стимулююча (штрафна, попереджувальна); 2) компенсаційна (відновлювальна); 3) обліково-інформаційна (сигналізаційна, контрольна) функції (Мамутов и др., 2002, с. 879).

Подібний підхід до функцій господарсько-правової відповідальності спостерігається і в наступному періоді, після переходу до ринкових умов здійснення

господарської діяльності та активного розвитку підприємництва. Зокрема, деякі дослідники висловлювали думки, що у сфері підприємництва відповідальність має виконувати компенсаційну функцію, тобто відшкодування майнових втрат потерпілої сторони за рахунок правопорушника, а також попереджувальну, сигналізаційну, коригувальну функції (Лаптев и Занковский, 2006, с. 497). Широкий перелік функцій господарсько-правової відповідальності наведений у роботі А. Шпомер, а саме: компенсаційно-відновлювальна, стимулююча, попереджувальна, превентивна (запобіжна), контрольно-інформаційна, сигналізаційна, регулююча (адміністративна) (Шпомер, 2002, с. 8).

У навчальній господарсько-правовій літературі також подається різний набір функцій господарсько-правової відповідальності: 1) відновлювально-компенсаційна, попереджувально-стимулююча, сигналізаційна (обліково-інформаційна) (Пронська, 2013, с. 651–653); 2) стимулююча (попереджувальна), компенсаційна (відновлювальна), інформаційна (сигналізаційна) (Бобкова, 2018, с. 281).

Заслуговує на увагу підхід О. М. Вінник, яка виділила дві групи функцій господарсько-правової відповідальності. До першої групи професорка віднесла попереджувально-стимулюючу та штрафну функції, які притаманні будь-яким видам юридичної відповідальності; а до другої групи, тобто спеціальних функцій господарсько-правової відповідальності, компенсаційно-відновлювальну, інформаційну та сигналізаційну (Вінник, 2009, с. 387).

Господарсько-правова відповідальність, займаючи самостійне місце в галузі господарського права, водночас є частиною міжгалузевого інституту юридичної відповідальності, концептуальні положення якого розроблено в теорії права. Зокрема, юридичній відповідальності відведено важливе місце у правовому регулюванні суспільних відносин як важелів впливу на поведінку різних осіб.

У теорії права виділяють дві основні функції права. Першою виступає регулююча функція, тобто упорядкування суспільних відносин шляхом комплексного впливу і запровадження єдиних підходів до повторюваних відносин на основі принципів соціальної справедливості, що сприяє досягненню системності та стабільності, попередженню конфліктів між різними учасниками суспільних відносин. Другою є охоронна функція права, яку змальовують логічно пов'язаною із першою та необхідною для забезпечення здійснення першої функції права. Охоронна функція права спрямована на підтримку правопорядку, на забезпечення правильного використання, повного і неухильного виконання і дотримання приписів правової норми. Юридичну відповідальність пов'язують саме з охоронною функцією права, коли в результаті застосування засобів державного примусу юридична відповідальність з площини об'єктивної реальності переходить в конкретні охоронні відносини (Каленіченко, 2018, с. 67). З урахуванням такого основного соціального призначення юридичної відповідальності її функції у різні часи досліджували багато науковців. Зокрема, у різній мірі це питання розглядали С. С. Алексєєв, С. М. Братусь, О. Є. Лейст, Д. А. Липинський, М. Є. Малєїн, О. В. Малько, С. О. Комаров, Н. М. Онищенко, Н. М. Пархоменко, О. Ф. Скакун та ще багато інших. На сучасному етапі відбувається узагальнення та переосмислення їх наукового доробку, здійснюється конкретизація переліку та змісту функцій юридичної відповідальності, зокрема й у межах окремих галузей права.

Варто навести думку, що юридична відповідальність здійснює правоохоронну і виховну функції, через які реалізується охорона суспільних відносин. При цьому правоохоронна функція юридичної відповідальності включає правовідновлюючу і каральну, а виховна – функції спеціальної та загальної превенції (Оніщенко, 2009, с. 82).

Всі види юридичної відповідальності спрямовані на охорону суспільних відносин відповідної сфери. Застосування господарсько-правової відповідальності є складовою охоронної функції господарського права. Варто зазначити, що згідно ч. 2 ст. 20 ГКУ усі форми господарсько-правової відповідальності віднесено до способів захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання. Ці законодавчі положення підтверджують зв'язок господарсько-правової відповідальності з охороною функцією та охоронними правовідносинами, оскільки захист прав і законних інтересів учасників відносин у сфері господарювання є центральною складовою охоронної функції господарського права (Коваль та Павлюченко, 2019, с. 26), а господарсько-правова відповідальність може розглядатися частиною більш ємного явища – захисту прав і законних інтересів учасників господарських відносин.

У сучасних дослідженнях також простежується тенденція виділення функцій юридичної відповідальності у приватному та публічному праві. Наприклад, О. В. Зелена зробила висновок, що у приватному праві до функцій юридичної відповідальності віднесено охоронну, регулятивну, виховну (превентивну), каральну, поновлювальну, заохочувальну (стимулювання) та пізнавальну (інформаційну), доповнивши цей перелік оціночно-орієнтаційною функцією (Зелена, 2014, с. 4). При цьому господарсько-правова відповідальність функціонує на основі поєднання норм публічно-правового та приватно-правового характеру (Кикоть, 2013, с. 5), що безпосереднім чином позначається на функціях цієї відповідальності. Погоджуючись з О. М. Вінник та іншими дослідниками в тому, що господарсько-правовій відповідальності властиві функції юридичної відповідальності, все ж варто наполягати не на механічному їх перенесенні, а на певній трансформації з урахуванням специфіки сфери господарювання, господарської діяльності та підприємництва, зокрема, кола суб'єктів господарювання, поєднанні законодавчого та договірною регулювання відносин щодо цієї відповідальності при наявності широких можливостей у суб'єктів господарювання з встановлення та застосування господарських санкцій.

Господарсько-правова відповідальність реалізується через чотири форми, а саме: відшкодування збитків, сплату штрафних санкцій, застосування оперативно-господарських санкцій, застосування адміністративно-господарських санкцій, завдяки яким і можна більш конкретно судити про функції цієї відповідальності на практиці.

Так, спираючись на вищевикладене, можна висловити певні міркування щодо виховної функції. На сучасному етапі неможливо цілком підтримати її включення до функцій саме господарсько-правової відповідальності з огляду на те, що виховання є процесом впливу і формування особистості. Проте основними суб'єктами, до яких застосовуються міри господарсько-правової відповідальності, є суб'єкти господарювання – юридичні особи та фізичні особи-підприємці, щодо яких здійснення виховної функції є досить опосередкованим. Додатковим аргументом слугує зміст господарських санкцій, оскільки загальновідомо, що господарсько-правова відповідальність є економічною по суті та юридичною за формою. Тобто застосування господарсько-правової відповідальності, у першу чергу, призводить до економічних обмежень та ущемлення економічних інтересів правопорушника.

Щодо штрафної функції, яка означає покарання за вчинення правопорушення шляхом позбавлення певних матеріальних чи нематеріальних благ, встановлення певних особистих, майнових або організаційних обмежень для правопорушника (Онщенко, 2009, с. 84), то вважається що таке функція здебільшого не властива господарсько-правовій відповідальності. Функція юридичної відповідальності такого змісту також називається каральною або репресивною. Ця функція вбачається логічною для юридичної відповідальності і важливою для здійснення інших її функцій (виховної

тощо). Науковці-господарники переважно пов'язують штрафну функцію господарсько-правової відповідальності із так званою штрафної неустойкою та, наприклад, адміністративно-господарськими штрафами у сфері обмеження конкуренції, які застосовуються за порушення, що не завдали шкоди, проте створили загрозу обмеження конкуренції на ринку (Вінник, 2009, с. 387). Іншими словами, у сфері господарювання штрафна функція юридичної відповідальності розуміється як несення додаткових економічних обтяжень за вчинене правопорушення порівняно з причиненими збитками або несення обтяжень за відсутності збитків. До того ж штрафна функція певною мірою протиставляється компенсаційно-відновлювальній функції.

Такий підхід не є безспірним з наступних міркувань. По-перше, саме визначення господарсько-правової відповідальності як несення (терпіння) негативних економічних наслідків, що є результатом застосування господарських санкцій, сформульоване свого часу В. К. Мамутовим, вказує на зв'язок відповідальності із покаранням правопорушника. По-друге, низка господарських санкцій, зокрема оперативно-господарські та адміністративно-господарські санкції, мають першочерговий вплив на порушника, припиняючи порушення та/або попереджаючи його вчинення у майбутньому. З урахуванням викладеного, у розумінні покарання штрафна функція юридичної відповідальності притаманна й господарсько-правової відповідальності. При здійсненні юридичного обслуговування суб'єктів господарювання має важливе значення чітке усвідомлення цієї функції господарсько-правової відповідальності та виконання завдання щодо забезпечення її здійснення, проте таке завдання не може бути самоціллю юридичного обслуговування.

Переходячи до аналізу спеціальних функції господарсько-правової відповідальності, варто зацентувати увагу на декількох основних тезах, сформульованих на основі аналізу різних джерел (Мамутов, 2002, с. 881–882; Оніщенко, 2009, с. 82–85; Новошицька, 2017). Так, функції господарсько-правової відповідальності розглядають залежно від часових (до або після вчинення правопорушення) та суб'єктних чинників (правопорушник або потерпіла сторона); простежується тенденція до виділення домінуючої функції для певних форм господарсько-правової відповідальності; здійснюється оцінка функцій з урахуванням нових економічних умов здійснення господарської діяльності, активного розвитку підприємництва, необхідності підтримки і покращення стану правового господарського порядку. Отже, нижче будуть виділені функції господарсько-правової відповідальності, здійснення яких має виступати завданнями юридичного обслуговування у сфері господарювання.

Цей перелік можна почати з стимулюючої функції, яку також називають попереджувально-стимулюючою, обґрунтовуючи її притаманність всім формам господарсько-правової відповідальності. Водночас науковці-господарники наповнюють цю функцію різним змістом. Так, одні вважають, що має місце негативне стимулювання, оскільки застосування санкцій спонукає в майбутньому змінити поведінку на правомірну (Мамутов, 2002, с. 879). Інші науковці стверджують, що сама загроза застосування санкцій примушує суб'єктів господарювання діяти правомірно аби упередити для себе настання негативних наслідків (Вінник, 2009, с. 387) У зв'язку з цим у літературі висловлюється думка, що господарсько-правова відповідальність виконує стимулюючу функцію лише до вчинення порушення.

Обидві висловлені думки заслуговують на увагу. При цьому попереджувально-стимулююча функція має зв'язок з такою складовою юридичної відповідальності, як позитивна відповідальність. Узагальнено позитивну відповідальність розуміють як обов'язок правомірно діяти, відповідально ставитися до своїх зобов'язань, вона існує у звичайних правовідносинах і не пов'язана з правопорушенням (Оніщенко, 2009, с. 20).

Очікується, що встановлення господарських санкцій у законі та/або у договорі має стимулювати правомірну поведінку суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин, а ефект від негативного стимулювання буде досягнуто лише у разі несення правопорушником негативних економічних наслідків як результату застосування господарських санкцій.

Ще однією функцією господарсько-правової відповідальності називають компенсаційну, вважаючи її основною в ринкових умовах господарювання та розкриваючи її зміст, як відшкодування порушником майнових втрат, завданих потерпілій стороні, відновлення її майнового стану (Мамутов, 2002, с. 882). Деякі автори називають цю функцію компенсаційно-відновлювальною, розширюючи її зміст до відновлення порушеного господарського правопорядку. Таке уточнення є слушним, оскільки не всі порушення призводять до явно виражених збитків (майнових втрат) та не всі закріплені господарські санкції спрямовані безпосередньо на їх компенсацію, проте всі – на відновлення правопорядку, оскільки з застосуванням санкцій правопорушення припиняється та/або його повторення у майбутньому стає неможливим. Якщо стимулююча функція більшою мірою пов'язана з позитивною, то компенсаційно-відновлювальна функція – з негативною (ретроспективною) юридичної відповідальністю. Здійснення цієї функції у повному обсязі також обумовлено безпосереднім несенням правопорушником негативних економічних наслідків.

Розглянуті функції господарсько-правової відповідальності (компенсаційно-відновлювальна та стимулюючо-попереджувальна) мають законодавче підґрунтя, зокрема на них вказує аналіз ст. 216 ГКУ, в ч. 1 якої учасники господарських відносин попереджаються про несення відповідальності за господарські правопорушення, а у ч. 2 якої закріплено бажані результати господарсько-правової відповідальності. Також варто звернути увагу, що компенсаційно-відновлювальна функція простежується у принципах господарсько-правової відповідальності. Так, згідно ч. 3 ст. 216 ГКУ право на відшкодування збитків потерпіла сторона має право незалежно, чи є про це застереження у договорі. Ці та деякі інші положення розділу п'ятого ГКУ зумовили формування у науці тези, що компенсаційна функція найбільш притаманна такій формі господарсько-правової відповідальності, як відшкодування збитків.

До спеціальних функції господарсько-правової відповідальності відносять сигналізаційну, яка розрахована на правопорушника, оскільки застосування господарських санкцій має виступати для нього сигналом необхідності удосконалення організації та здійснення господарської діяльності з метою уникнення застосування відповідальності у майбутньому. У разі знаходження правопорушника у господарсько-договірних відносинах, то для контрагентів застосування господарсько-правової відповідальності буде слугувати сигналом до оцінки доцільності продовження відповідних договірних відносин, розірвання або зміни господарського договору. За твердженням Г. В. Пронської, з яким потрібно погодитися, здійснення сигналізаційної функції притаманне саме господарсько-правовій відповідальності (Пронська, 2013, с. 653).

У літературі також згадується інформаційна функція, зміст якої полягає в інформуванні учасників господарських відносин щодо негараздів у діяльності інших учасників та, можливо, у доцільності коригування відносин з ними. Для самого правопорушника застосування господарсько-правової відповідальності – це надання інформації про негаразди у власній діяльності (Вінник, 2009, с. 387).

Як вбачається з викладеного, сигналізаційна та інформаційна функції є доволі схожими, тому більш правильним видається підхід, за якого ці функції не розділяються, а об'єднуються під назвою інформаційної функції (Мамутов, 2002, с. 880; Бобкова, 2018,

с. 282). Це пояснюється тим, що застосування господарських санкцій сприяє накопиченню та поповненню інформації про існуючі недоліки в діяльності правопорушника. Ця інформація і слугує сигналом або попередженням як для самого порушника щодо необхідності перегляду і коригування своєї діяльності, так і для потерпілої сторони й інших суб'єктів щодо необхідності врахування цих факторів при співпраці з правопорушником (Бобкова, 2018, с. 282).

Вищенаведений перелік спеціальних функцій господарсько-правової відповідальності є таким, що пов'язаний з охоронною функцією господарського права, найбільш повно відповідає меті і принципам цієї відповідальності, закріпленим у ст. 216 ГКУ, сприяє дотриманню законності у господарській діяльності та, зокрема, підприємстві, дисципліні господарських договорів, захисту прав та інтересів учасників господарських відносин.

Отже, підводячи проміжні підсумки, можна стверджувати, що здійснення стимулюючої, відновлювально-компенсаційної, інформаційної та штрафної (каральної) функцій господарсько-правової відповідальності має ставитися завданням юридичного обслуговування суб'єктів господарювання. Практичне значення має як попереджувальне, так і негативне стимулювання, а результативність всіх вказаних функцій буде досягнута у разі реального настання господарсько-правової відповідальності, тобто несення правопорушником негативних наслідків економічного характеру.

Водночас складність юридичного обслуговування здебільшого і полягає у забезпеченні настання господарсько-правової відповідальності, що обумовлено майже в однаковій мірі недосконалістю законодавчого регулювання форм такої відповідальності та практики застосування законів. Тому юридичне обслуговування при здійсненні господарської діяльності, укладанні господарських договорів в частині питань господарсько-правової відповідальності має здійснюватися не лише на основі традиційних підходів та готових моделей господарських договорів, але й реальної практики (судової) застосування тих чи інших господарських санкцій у відповідних відносинах.

Надалі варто зупинитися на найбільш поширених у господарсько-договірних відносинах формах господарсько-правової відповідальності. Відомо, що у судовій практиці відшкодування збитків, зокрема упущеної вигоди, є проблематичним. Проблема полягає у складності доведення потерпілою особою своєї частини складу правопорушення та/або розміру збитків. Такий стан речей негативно позначається на компенсаційній функції господарсько-правової відповідальності, а також знижує потенціал інших функцій цього виду юридичної відповідальності. Для подолання проблеми у юридичній літературі висловлюються пропозиції щодо повернення на законодавчому рівні права сторонам господарських договорів заздалегідь встановлювати розмір збитків (Новошицька, 2017, с. 8). Це право було закріплено у ст. 225 ГКУ у редакції, яка діяла до 07.04.2015 р. На практиці юридичне обслуговування суб'єктів господарювання щодо відшкодування збитків полягає у визначенні складу і розміру збитків, спричинених конкретним правопорушенням, відповідно до вимог законодавства та зборі належних доказів для доведення причинно-наслідкового зв'язку між збитками та фактом порушення господарського договору. При цьому важливо враховувати особливості кожної складової збитків (Павлюченко та Кошевець, 2019, с. 43).

Також не секрет, що у практиці господарсько-договірних відносин сплата штрафних санкцій є найбільш популярною формою господарсько-правової відповідальності, через простоту обрахунку і застосування лише за фактом протиправної поведінки та наявності вини. Певною мірою така популярність успадкована з радянської правозастосовної практики, де активно застосовувалася виключна та інші види

неустойки. Стягнення штрафних санкцій у той період часу не викликало труднощів, оскільки фактично відбувалося переміщення державних коштів від одного суб'єкта до іншого, а грошові ресурси для сплати цих санкцій завжди були. Натомість у сучасному вимірі компенсаційна функція штрафних санкцій не досягається у повній мірі з причини або тривалого розгляду та виконання рішення суду про стягнення штрафних санкцій, або відсутності у боржника грошових чи майнових ресурсів для виконання цього рішення. За правилом, встановленим ст. 219 ГКУ, правопорушник відповідає всім майном, належним йому на праві власності, господарського відання, оперативного управління, якщо інше не встановлено законом. Проте у законодавстві для більшості організаційно-правових форм господарських організацій не встановлено вимог до мінімального розміру статутного капіталу, малозабезпеченою є гарантійна функція статутного капіталу; на практиці підприємство активно розвивається на позичковому капіталі та непоодинокими є випадки невідповідності заявленого на наявного майна у суб'єкта господарювання.

Такий стан речей негативно впливає на здійснення цією формою господарсько-правової відповідальності не тільки компенсаційної, але й інших функцій. Тому при здійсненні юридичного обслуговування варто враховувати як переваги, так і недоліки закріплення штрафних санкцій, які в силу різних причин вже не є формою господарсько-правової відповідальності, що гарантує здійснення всіх або більшості функцій цієї відповідальності. Така ситуація вимагає від суб'єктів юридичного обслуговування здійснення пошуку більш дієвих способів охорони прав і законних інтересів суб'єктів, стимулювання виконання зобов'язань за господарськими договорами, створення передумов для відновлення порушеного права.

При здійсненні юридичного обслуговування суб'єктів господарювання постановка завдання щодо здійснення інформаційної (іноді у літературі її називають обліково-інформаційною) функції також є логічною і впливає, зокрема, із загальних завдань юридичної служби, як організатора правової роботи на підприємстві. Можна стверджувати, що здійсненню накопичення інформації щодо застосування господарсько-правової відповідальності сприяє виконання таких загальних завдань, як участь у забезпеченні захисту майнових прав і законних інтересів підприємства, якщо має місце невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, організація претензійної та позовної роботи; сприяння своєчасному вжиттю заходів до усунення порушень, зазначених у судових рішеннях, відповідних документах правоохоронних і контролюючих органів (Кабінет Міністрів України, 2008, п. 11). Суб'єкти юридичного обслуговування проводять аналіз результатів виконання відповідних завдань, на підставі яких можуть рекомендувати зміни в організації та здійсненні господарської діяльності з метою профілактики господарських правопорушень.

Висновки. Отже, можна конкретизувати, що на сучасному етапі штрафна (каральна), компенсаційно-відновлювальна, стимулююча та інформаційна функції мають важливе практичне значення, оскільки є напрямками впливу господарсько-правової відповідальності на суспільні відносини при провадженні господарської діяльності, мають чітко окреслені та корисні для учасників господарських відносин результати, сприяють підтриманню правового господарського порядку. Здійснення цих функцій господарсько-правової відповідальності може виступати конкретним завданням юридичного обслуговування суб'єктів господарювання.

При здійсненні юридичного обслуговування для забезпечення виконання завдання щодо здійснення функцій господарсько-правової відповідальності необхідне чітке усвідомлення цих функцій, їх практичного змісту та цінності для суб'єкта

господарювання в конкретних господарських відносинах, а також розуміння форм цієї відповідальності, за допомоги яких можливо здійснення тих чи інших функцій.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати декілька основних тез щодо виконання завдання юридичного обслуговування суб'єктів господарювання по забезпеченню здійснення функцій господарсько-правової відповідальності. Так, передумовою здійснення вказаних функцій є безпосереднє терпіння господарсько-правової відповідальності, тобто несення негативних економічних наслідків правопорушником. Компенсаційний ефект досягається, здебільшого, за рахунок відшкодування збитків і сплати штрафних санкцій; ефект відновлення та стимулювання мають всі форми господарсько-правової відповідальності. Для сфери господарювання практичне значення мають як попереджувальне, так і негативне стимулювання. Інформаційна функція господарсько-правової відповідальності буде здійснюватися за умови правильної організації юридичного обслуговування у частині накопичення, обробки та критичного аналізу інформації щодо застосування форм господарсько-правової відповідальності, на основі чого можуть бути зроблені рекомендації щодо удосконалення господарської діяльності.

Бібліографічний список

- Бобкова, А. Г., ред. 2018. *Господарське право*. Харків: Право.
- Бурячок, А. А. та Гнатюк, Г. М., ред., 1979. *Словник української мови: в 11 т.* Київ: Наук. думка, т. 10 [онлайн]. Доступно: <<http://sum.in.ua/s/funkcija>> (Дата звернення 16 жовтня 2021).
- Вінник, О. М., 2009. *Господарське право: навч. посіб. 2-е вид., змін. та доповн.* Київ: Правова єдність.
- Зелена, І. В., 2014. *Юридична відповідальність у приватному праві*. Кандидат наук. Автореферат. Національна академія внутрішніх справ.
- Кабінет Міністрів України, 2008. Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1040-2008-p#Text>> (Дата звернення 16 жовтня 2021).
- Каленіченко, Л. І., 2018. *Юридична відповідальність як форма державно-правового примусу: загальнотеоретична характеристика*. Доктор наук. Дисертація. Харківський національний університет внутрішніх справ.
- Кикоть, О. О., 2013. *Господарсько-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності*. Кандидат наук. Автореферат. Національна академія правових наук України, НДІ приватного права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака.
- Коваль, І. Ф. та Павлюченко, Ю. М., 2019. Охоронна функція господарського права. *Право України*, 8, с. 15–30.
- Лаптев, В. В. и Занковский, С. С., (ред.), 2006. *Предпринимательское (хозяйственное) право*. Москва: Волтерс Клувер.
- Мамутов, В. К., Знаменский, Г. Л., Хахулин, В. В. и др., 2002. *Хозяйственное право: учебник*. В: В. К. Мамутова (ред.). К.: Юринком Интер.
- Новошицька, В. І., 2017. *Відшкодування збитків у сфері господарювання*. Кандидат наук. Автореферат. Донецький національний університет імені Василя Стуса.
- Оніщенко, Н. М., (ред.), 2009. *Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах*. Київ: Юридична думка.

- Павлюченко, Ю. М. та Кошевець, А. В., 2019. Правова робота з відшкодування збитків, завданих порушеннями господарських договорів. *Правничий часопис Донецького університету*, 1, с. 35–44.
- Пронська, Г. В., 2013. *Вибране*. Київ : Освіта України.
- Шпомер, А., 2002. Господарська відповідальність як метод державного регулювання економіки. *Підприємництво, господарство та право*, 7, с. 7–8.

References

- Bobkova, A. H., (ed.), 2018. *Hospodars'ke pravo [Commercial law]*. Kharkiv: Pravo (in Ukrainian).
- Buryachok, A. A. and Hnatyuk, H.M., ed. 1979. *Slovnnyk ukrayins'koyi movy [Dictionary of the Ukrainian language]*: in 11 vol. Kyiv: Nauk. dumka, vol. 10. [online] Available at: <<http://sum.in.ua/s/funkcija>> [Accessed 16 October 2021] (in Ukrainian).
- Cabinet of Ministers of Ukraine, 2008. Zahal'ne polozhennya pro yurydychnu sluzhbu ministerstva, inshoho orhanu vykonavchoyi vlady, derzhavnoho pidpryyemstva, ustanovy ta orhanizatsiyi [General provisions on the legal service of the ministry, other executive authority, state enterprise, institution and organization]. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1040-2008-п#Text>>. [Accessed 16 October 2021] (in Ukrainian).
- Kalyenichenko, L. I., 2018. *Yurydychna vidpovidal'nist' yak forma derzhavno-pravovoho prymusu: zahal'noteoretychna kharakterystyka [Legal responsibility as a form of state-legal coercion: a general theoretical description]*. Ph.D. Dissertation. Kharkiv National University of Internal Affairs (in Ukrainian).
- Koval', I.F. and Pavlyuchenko, Yu. M., 2019. Okhoronna funktsiya hospodars'koho prava [Protective function of commercial law]. *Law of Ukraine*, 8, pp. 15–30. (in Ukrainian).
- Kykot', O. O., 2013. *Hospodars'ko-pravova vidpovidal'nist' yak vyd yurydychnoyi vidpovidal'nosti [Commercial and legal responsibility as a type of legal responsibility]*. Ph.D. Abstract. Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship NALS of Ukraine (in Ukrainian).
- Laptev, V. V. and Zankovskiy, S. S., (eds.) 2006. *Predprinimatel'skoye (khozyaystvennoye) pravo [Entrepreneurial (commercial) law]*. Moskva: Volters Kluver. (in Russian).
- Mamutov, V. K., Znamenskiy, H. L., Khakhulya, V. V. et al., 2002. *Khoziaistvennoe pravo: uchebnyk [Economic law: textbook]*. In: V. K. Mamutova (red.). K.: Yuryнком Ynter.
- Novoshytska, V. I. 2017. *Vidshkoduvannya zbytkiv u sferi hospodaryuvannya [Compensations For Loss In Economic Sphere]*. Ph.D. Abstract. Vasyl' Stus Donetsk National University (in Ukrainian).
- Onishchenko, N. M., (ed.), 2009. *Instytut yurydychnoyi vidpovidal'nosti u demokratychnykh pravovykh systemakh [Institution of Legal Responsibility in Democratic Legal Systems]*. Kyiv: Yurydychna dumka (in Ukrainian).
- Pavlyuchenko, Yu. M. and Koshevets', A. V., 2019. Pravova robota z vidshkoduvannya zbytkiv, zavdanykh porushennyamy hospodars'kykh dohovoriv [Legal work to recover damages caused by violations of business contracts]. *Donetsk University Law Journal*, 1, pp. 35–44. (in Ukrainian).
- Prons'ka, H. V. 2013. *Vybrane [Selected]*. Kyiv : Osvita Ukrayiny (in Ukrainian).
- Shpomer, A. 2002. Hospodars'ka vidpovidal'nist' yak metod derzhavnoho rehulyuvannya ekonomiky [Economic responsibility as a method of state regulation of the economy]. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 7, pp. 7–8 (in Ukrainian).
- Vinnyk, O. M., 2009. *Hospodarske pravo: navch. posib. [Commercial law: education. manual]*. 2nd ed., changes. and additional. Kyiv: Pravova yednist (in Ukrainian).

Zelena, I. V. 2014. *Yurydychna vidpovidal'nist' u pryvatnomu pravi [Legal responsibility in private law]*. PhD. Abstract. National Academy of Internal Affairs (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 13.12.2022

Pavliuchenko Yu.

IMPLEMENTATION OF FUNCTIONS OF COMMERCIAL AND LEGAL RESPONSIBILITY AS A TASKS OF LEGAL SERVICES

The article reveals the practical significance of the functions of commercial and legal responsibility and substantiates that the implementation of these functions should be a task of legal services in the commercial sphere. Scientific views on the list and content of the functions of commercial and legal responsibility are analyzed, a brief analysis of the provisions of the Commercial Code of Ukraine and the practice of its application is carried out. It is proved that the functions of commercial and legal responsibility are associated with the protective function of commercial law and are aimed at protecting the rights and legitimate interests of participants in commercial relations, maintaining law and order in the implementation of commercial activities and entrepreneurship.

It is substantiated that the functions of legal responsibility are inherent in commercial and legal responsibility, the content of which is determined considering the specifics of the business sphere, commercial activity, and entrepreneurship. It is proved that this type of legal liability performs the function of punishment, which logically follows from the definition of the concept of commercial and legal liability. It is concretized that at the present stage such special functions as compensatory and restorative, stimulating and informational have practical significance, their content is disclosed.

In legal services, to ensure the fulfillment of the task of exercising the functions of commercial and legal responsibility, it is necessary to clearly understand these functions, their practical content and value for a business entity in specific commercial relations, as well as an understanding of the forms of this responsibility, with the help of which it is possible to perform certain functions. Several theses have been formulated on these functions of commercial and legal responsibility, which are important to consider in the implementation of legal services in the business sphere. In particular, the compensatory effect is achieved through compensation for losses and the payment of penalties, and all forms of commercial and legal liability are endowed with a restorative effect. A prerequisite for the implementation of the information function is the correct organization of legal services on the accumulation, processing, and analysis of information on the application of commercial sanctions, based on which conclusions and recommendations can be drawn to improve commercial activity and entrepreneurship. It is proved that the key to the implementation of functions is the bearing of commercial and legal responsibility, that is, the incurring of negative commercial consequences from the application of commercial sanctions.

Keywords: *commercial activity, entrepreneurship, commercial entity, commercial contract, protection of rights and interests, commercial and legal responsibility, functions of legal responsibility, legal services.*